

Στον μαθητή με την καλύτερη επιχειρηματική ιδέα η σημαία το 2020!

του Στέφανου Μπατσή

«Η ανάληψη των νέων καθηκόντων (...) με δεσμεύει ώστε να εργαστώ ακόμα πιο εντατικά για την προώθηση της επιχειρηματικής σκέψης, της καινοτομίας και του οικονομικού εγγραμματισμού στα σχολεία της χώρας μας αλλά και όλης της Ευρώπης. Είναι η ώρα το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα να ακολουθήσει τον ευρωπαϊκό δρόμο, να υιοθετήσει καλές πρακτικές και να εκσυγχρονιστεί έχοντας πάντα στο επίκεντρο τον μαθητή».

Αργύρης Τζικόπουλος,

Chair of the Board of Executives του Junior Achievement Europe

Το ότι ο νεοφιλελευθερισμός αποτελεί ένα πρόγραμμα αναδιοργάνωσης της οικονομίας υπέρ των δυνάμεων της αγοράς που απαιτεί αθρόες ιδιωτικοποιήσεις κι εν γένει τη ριζική αποδυνάμωση του κράτους προς όφελος της ιδιωτικής σφαίρας είναι αλήθεια. Αλλά είναι μια αλήθεια μερική και αποπροσανατολιστική ως προς την προσπάθεια διαύγασης του πολιτικού και ανθρωπολογικού ίχνους που αφήνει ο νεοφιλελευθερισμός στη συγκρότηση της κοινωνικής ζωής και της σύγχρονης υποκειμενικότητας. Πολύ περισσότερο, η αναζήτηση της απαρχής –ως μιας καθοριστικής στιγμής– της διαδικασίας νεοφιλελευθεροποίησης στην υπογραφή μεγάλων αποκρατικοποιήσεων και στη νομοθέτηση ενός κανονιστικού πλαισίου ευνοϊκού για την ιδιωτική οικονομία αποδεικνύεται πολιτικά μη χρήσιμη. Τουναντίον, μια πολιτική που επιθυμεί να αλλάξει την κοινωνία –άρα και τον άνθρωπο– οφείλει να καταπιαστεί με τον νεοφιλελευθερισμό ως μια μορφή διακυβέρνησης των πληθυσμών, των θεσμών και των ατόμων, η οποία στηρίζεται και στηρίζει τη διάχυση των λογικών της αγοράς, της επιχειρηματικότητας και

του ανταγωνισμού σε κάθε πτυχή, σε κάθε τομέα της κοινωνικής ζωής, ανεξαρτήτως εάν αυτός τυπικά λειτουργεί εντός της σφαίρας επιρροής του κράτους ή της ιδιωτικής οικονομίας. Οφείλει, επίσης, να ερμηνεύσει και να κατανοήσει τους τρόπους με τους οποίους ο νεοφιλελευθερισμός μετασχηματίζει τις σχέσεις των ανθρώπων και εμπλέκει τα υποκείμενα στην ίδια τους τη διακυβέρνηση ούτως ώστε να μπορεί να λειτουργεί και να αποκτούν νόημα και αξία οι θεσμοί και οι δομές που δημιουργεί.¹

Έτσι, στο επίπεδο της παιδείας, πέραν της αναζήτησης του φορέα της εκπαιδευτικής διαδικασίας ή του αν αυτή σχεδιάζεται και υλοποιείται αποκλειστικά από το κράτος ή μερικώς και από την ιδιωτική πρωτοβουλία, θα πρέπει να προχωρήσουμε στη διαπίστωση πως οι λογικές του νεοφιλελευθερισμού έχουν εγκαθιδρυθεί στην καρδιά της εκπαίδευσης, σε μια διαδικασία παράλληλη με –ει μη και ανεξάρτητη από– τους κεντρικούς, θεσμικούς μετασχηματισμούς που την αφορούν. Μολονότι εκφράζεται εναργέστερα σήμερα, υπό τη διακυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας και φαιδρών περιπτώσεων όπως η υπουργός Παιδείας Νίκη Κεραμέως και ο υπουργός Ανάπτυξης Άδωνις Γεωργιάδης, στην πραγματικότητα η αγοραία νοοτροπία, η λογική των επιχειρήσεων έχει διεισδύσει στο σχολικό περιβάλλον εδώ και χρόνια και φυσικά δεν πλήττει μόνο τα παιδικά μυαλά των ιδιωτικών σχολείων.

Το Νοέμβριο του 2005 ιδρύεται στην Ελλάδα ο μη κερδοσκοπικός οργανισμός *Σωματείο Επιχειρηματικότητας Νέων/Junior Achievement Greece (ΣΕΑ/JA Greece)*, ως ελληνικό παράρτημα ενός οργανισμού παγκόσμιας κλίμακας ο οποίος αποσκοπεί στην «εφαρμογή προγραμμάτων επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση». Όπως διαβάζομε χαρακτηριστικά, τα προγράμματα του ΣΕΑ εισάγουν τους μαθητές, ήδη από την παιδική τους ηλικία, στις βασικές έννοιες της επιχειρηματικότητας, τους φέρνουν –μέσω διαφόρων συνεργασιών– σε επαφή με τον κόσμο των επιχειρήσεων, τους παρέχουν τα εφόδια που κρίνονται απαραίτητα ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν ως μελλοντικοί πολίτες στο «σύγχρονο οικονομικό

περιβάλλον». Τα υλοποιούμενα προγράμματα σχεδιάζονται για κάθε βαθμίδα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, από την πρωτοβάθμια μέχρι και την τριτοβάθμια, και φέρουν εύγλωττους –και ολίγον ανατριχιαστικούς– τίτλους όπως: «Στη σκιά ενός στελέχους», «Η δική μου επιχείρηση!», «ENTERPRENEURIAL SKILLS PASS» και «CREATE YOUR FUTURE» [κεφαλαία στο πρωτότυπο].

Ο τρόπος υλοποίησης των προγραμμάτων είναι απλός. Αφότου εγκριθούν από το υπουργείο Παιδείας, κοινοποιούνται και καλούν τους εκπαιδευτικούς να αποστείλουν αίτηση ενδιαφέροντος για το πρόγραμμα που θα ήθελαν να πραγματοποιηθεί στο σχολείο στο οποίο εργάζονται. Η υλοποίηση βασίζεται στη συνέργεια των εκπαιδευτικών κι ενός δικτύου εθελοντών με προέλευση από τον κόσμο των επιχειρήσεων.

Ένα από τα μακροβιότερα και πιο επιτυχημένα προγράμματα του ΣΕΝ είναι η Εικονική Επιχείρηση, το οποίο έχει μια υπερδεκαετή ιστορία με εκατοντάδες συμμετοχές σχολείων όλης της επικράτειας.

Η λειτουργία της Εικονικής Επιχείρησης έχει ως εξής: στην αρχή της σχολικής χρονιάς οι μαθητές σκέφτονται μια καινοτόμο επιχειρηματική ιδέα και την υλοποιούν φτιάχνοντας μια εικονική μεν, καθόλα αληθοφανή δε, επιχείρηση, η οποία διαθέτει τις τυπικές δομές ενός τέτοιου νομικού προσώπου (διοικητικό συμβούλιο, μετοχοποίηση, εκπροσώπηση κλπ.). Περίπου στο μέσο της χρονιάς, οι μαθητές-επιχειρηματίες εκθέτουν και πωλούν τις ιδέες τους σε πραγματικές εμπορικές εκθέσεις των ελληνικών μεγαλουπόλεων, ενώ διαγωνίζονται παράλληλα παράλληλα για το βραβείο της «Καλύτερης Εικονικής Επιχείρησης» του έτους. Οι νικήτριες επιχειρήσεις εκπροσωπούν το εθνόσημο σε αντίστοιχους ευρωπαϊκούς και παγκόσμιους διαγωνισμούς κ.λπ., κ.λπ. Ας κρατήσουμε επίσης ότι μετά το πέρας των διαγωνισμών, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα πιστοποίησης των δεξιοτήτων που απέκτησαν κατά την ενιαύσια διαδικασία, αξιολογώντας τις επιχειρηματικές τους ικανότητες μέσω μιας διαδικτυακής εξέτασης και της απόκτησης του σχετικού διπλώματος

(Enterpreneurial Skills Pass).

Το παραπάνω παράδειγμα, κατά τη γνώμη μας, δείχνει ολοφάνερα πως στα διάκενα των μεγάλων ιδεολογικών και πολιτικών συγκρούσεων για τα κεντρικά επίδικα της παιδείας, οι λογικές του νεοφιλελευθερισμού διαχέονται ήδη, λιγότερο ή περισσότερο αθόρυβα, αποικίζοντας την εκπαιδευτική διαδικασία, κατασκευάζοντας υποκείμενα και «διαμορφώνοντας τις ψυχές των ανθρώπων» – για να χρησιμοποιήσουμε την παραθεωρημένη αλλά καίρια αποστροφή της Μάργκαρετ Θάτσερ. Όλα τα βασικά σημεία του νεοφιλελεύθερου υποδείγματος διακυβέρνησης είναι εδώ: η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα, η οποία φτάνει στο σημείο να γίνεται ο τρόπος όπου κατοικεί η αλήθεια για τη σύγχρονη εκπαίδευση, η μετρησιμότητα και η ποσοτικοποίηση των μαθητικών δραστηριοτήτων, η συγκριτική αξιολόγηση, ο ανταγωνισμός μεταξύ των παιδιών, η συγκρότηση και πραγμάτευση του εαυτού με όρους και λογικές των επιχειρήσεων και του μάνατζμεντ.

Ίσως πρέπει, μάλιστα, να σταθούμε λίγο περισσότερο στο τελευταίο σημείο, καθώς μας μεταφέρει ομαλά από την παιδεία στον νεοφιλελευθερισμό και πάλι πίσω. Ίδιον της νεοφιλελεύθερης κατασκευής της πραγματικότητας είναι η «στρατηγική ανάπτυξη του εαυτού».

Το πρόταγμα των γκουρού του οικονομικού κόσμου περιλαμβάνει τη μεταφορά των αναλυτικών εργαλείων των επιχειρήσεων στην ανάλυση και την ανάπτυξη των ανθρώπινων συμπεριφορών.

Για παράδειγμα, η μέθοδος ανάλυσης SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats), η οποία πιθανότατα σχεδιάστηκε από τον Αμερικανό σύμβουλο επιχειρήσεων Albert S. Humphrey μέσω συγκριτικής εξέτασης δεδομένων από αμερικανικές εταιρείες κολοσσούς των δεκαετιών 1960 και 1970, προτείνεται και ως μια μέθοδος κατανόησης και υποβοήθησης του εαυτού μέσα στο εκάστοτε «αφιλόξενο» περιβάλλον. Συναφώς, η έννοια του self-branding, δηλαδή η κατασκευή και προώθηση του ατόμου με

όρους μάρκετινγκ μιας εμπορικής φίρμας, συνοψίζει άριστα τη δυνατότητα του νεοφιλελευθερισμού να εμπλέκει και να κινητοποιεί τα υποκείμενα στην κατεύθυνση συγκρότησης ενός εξορθολογισμένου, επιχειρηματικού και επικοινωνιακά στρατηγικού Εγώ. Τα σημερινά υποκείμενα οφείλουν να σχεδιάζουν και να υλοποιούν ασταμάτητα πρακτικές και τεχνικές επιμέλειας του εαυτού ώστε να «πουλάνε» σε όποιο πεδίο της πραγματικότητας χρειάζεται – στην αγορά εργασίας, στην εκπαίδευση, ακόμη και στην ψηφιακή ερωτική τους ζωή· συμμετέχουν επομένως στην παραγωγή τους ως εμπορευματοποιημένων υποκειμένων.

Ο σημερινός χαοτικός και ανταγωνιστικός κόσμος της εκπαίδευσης βρίθει τέτοιων παραδειγμάτων. Οι μαθητές, ήδη από την εισαγωγή τους στις πρώτες εκπαιδευτικές βαθμίδες, καλούνται μαζί με το υποστηρικτικό τους περιβάλλον –οικογένεια, καθηγητές, φροντιστές, σύμβουλοι εκπαίδευσης κ.λπ.– να καταρτίσουν ένα στρατηγικό πλάνο σύμφωνα με το οποίο θα πορευτούν και θα επιτύχουν. Η μελέτη των μαθημάτων πρέπει να υπακούει στο κάλεσμα της αποτελεσματικότητας όπως αυτή αποτυπώνεται στους βαθμούς, ο χρόνος πρέπει να κατανέμεται μελετημένα και με ακρίβεια ανάμεσα στις διάφορες δραστηριότητες, η μάθηση πρέπει να είναι δια βίου και να επιβεβαιώνεται μέσω της αδιάκοπης λήψης νέων πτυχίων, πιστοποιήσεων και διδακτικών μονάδων.

Συνεπώς, στον ίδιο βαθμό με την προϊούσα διείδυση της αγοράς στην εκπαίδευση με όρους ιδιωτικής αντί κρατικής ιδιοκτησίας των σχολείων ή των πανεπιστημίων, αν όχι περισσότερο, θα πρέπει να μας αφορά η διείδυσή της ως μια δέσμης αξιών και λογικών που διαμορφώνουν τα υποκείμενα και τα οδηγούν σε συγκεκριμένες κατευθύνσεις.

Εν κατακλείδι, μπορεί ο τίτλος του άρθρου να είναι λίγο clickbait, αλλά είναι και βγαλμένος από τη σημερινή πολιτική πραγματικότητα και την κίνηση των ιδεών στον δημόσιο λόγο. Η Νίκη Κεραμέως και το επιτελείο της σχεδιάζουν ήδη την επίσημη εισαγωγή της επιχειρηματικότητας –ως μαθήματος; ως

επιμορφωτικών προγραμμάτων; άγνωστο!— σε όλα τα σχολεία της χώρας, ο πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης «θα στηρίξει» την ένταξη της Ρομποτικής στα σχολικά προγράμματα προς άγναν καινοτομίας και, άρα, ανάπτυξης, ενώ ο Άδωνις Γεωργιάδης φέρνει βόλτα —με μικρή επιτυχία— τα ιδιωτικά σχολεία της πρωτεύουσας, για να αναλύσει τη σημασία του τουρισμού για την ανάπτυξη, προμοτάροντας το Ελληνικό και το σχέδιο της Cosco για τον Πειραιά. Τι σημαίνουν όλα αυτά για εμάς; Σημαίνουν, κατ' αρχάς, ότι επείγει μια ανάλυση όλου του φάσματος νεοφιλελεύθερης διακυβέρνησης, από τα πιο εμβληματικά μέχρι τα πιο κρυφά της σημεία. Έπειτα, στο επίπεδο της ενασχόλησής μας με την εκπαίδευση, ότι νέα επίδικα πρέπει να βρουν τη θέση τους δίπλα στα πιο κλασικά και παγκοίμως παραδεδεγμένα. Τέλος, εξίσου σημαντικό είναι το χρέος μας να καταλάβουμε τη θέση του υποκειμένου στη σημερινή πραγματικότητα, να μιλήσουμε με τους γύρω μας για την καθημερινότητά τους, να δούμε πού, τέλος πάντων, στεκόμαστε, από πού ξεκινάμε το εγχείρημα μας να αλλάξουμε τον κόσμο. Αν θέλουμε να τον αλλάξουμε.

1 Σε αυτή τη γραμμή σκέψης, το νέο τεύχος του περιοδικού Kaboom, που αναμένεται να κυκλοφορήσει σε μερικές μέρες, κάνει λόγο για «ανθρωπολογία του νεοφιλελευθερισμού». Μια ιδέα για τη συγκεκριμένη κατεύθυνση μπορεί να πάρει κανείς από τα αποσπάσματα του εισαγωγικού του σημειώματος που προδημοσιεύτηκαν εδώ.